

MARKERING

Frída Ísberg

Markering

Vertaald uit het IJslands door
Kim Liebrand en Laura Molenaar

DE GEUS

Uitspraak van het IJslands:

Þ en þ worden uitgesproken als stemloze 'th',

zoals in het Engelse 'thing'.

Ð en ð worden uitgesproken als stemhebbende 'th',

zoals in het Engelse 'the'.

Æ en æ worden uitgesproken als 'ai'.

Kim Liebrand ontving voor haar aandeel in deze vertaling een
projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Oorspronkelijke titel *Merking*, verschenen bij Forlagið,

Reykjavík, IJsland

Oorspronkelijke tekst © Friðja Ísberg 2021

Nederlandse vertaling © Kim Liebrand, Laura Molenaar en

De Geus BV, Amsterdam 2022

Omslagontwerp Rouwhorst + Van Roon

Omslagillustratie © Elín Edda

ISBN 978 90 445 4673 6

NUR 302

Wanneer het erop aankomt gaan de dingen op een of andere manier vooruit, hoewel velen er op het moment zelf aan twijfelen.
– Halldór Laxness, *Sjálfstætt fólk* ('Onafhankelijke mensen')

Laïla,

Waarom moeten onze gesprekken altijd zo lopen? Kunnen we het niet een keer ergens over hebben zonder dat het 'alleen maar mijn mening is'? Ik ben nergens zeker van, hoor. Ik wilde alleen maar de tegenargumenten verkennen, de draagkracht van het standpunt onderzoeken. Ik vind het maar niets dat we in dit niemandsland zijn beland. Ik vind het maar niets dat de samenleving altijd in twee kampen verdeeld is die elk hun eigen vesting verdedigen, en dat iedereen die een middenpositie probeert in te nemen van beide kanten neergeschoten wordt. O, en nu ik er toch aan denk: 'politiek' betekent niet 'gepolariseerd', zoals jij wilde geloven. 'Politiek' komt van het Griekse begrip politikè, dat 'staatskundig' betekent.

Het is niet voor óf tegen, noordpool of zuidpool, en dat zou het ook niet moeten zijn.

Ik probeerde niets te rechtvaardigen. Ik bedoelde alleen maar te zeggen dat een V-formatie de luchtweerstand vermindert, en de vlucht over zee vergemakkelijkt voor de vogels. Wanneer een vogel met zijn vleugels slaat ontstaat er een opwaartse stroming achter hem, waar de volgende vogel gebruik van maakt. Als een vogel achteropraakt krijgt hij meer tegenwind, en zorgt hij er gauw voor dat hij weer achter een ander komt te vliegen. De groep blijft bij elkaar, omdat dat het meest efficiënt is, waardoor de hele populatie

meer kans heeft op nakomelingen. Maar dat verandert niets aan het feit dat de V-formatie de vogels sorteert naar kracht; de sterkste vogels vliegen voorop, klieven de wind. Want hoe verder achteraan je vliegt, hoe makkelijker de vlucht. Het zou het makkelijkst zijn om in het midden te vliegen, maar dat staan de vogels niet toe, want dan draag je niets bij aan de groep. Dan beginnen ze te krijzen en gaan ze tekeer.

Hiermee wilde ik niet zeggen dat psychopaten – en nee, ik dans niet naar de pijpen van die idiote policors die het hebben over ‘mensen met een morele stoornis’ – de sterkste vogels zouden zijn. De psychopaat vertoeft meestal in het midden, maar doet alsof hij in de punt van de formatie vliegt. De psychopaat is niet de sterke vogel, maar de zwakste schakel van de groep. Let op de dubbelzinnigheid van het woord ‘zwak’ hier, want de zwakste schakels van de maatschappij – de mensen die niets aan de groep bijdragen – worden letterlijk als zwak behandeld. Die twee betekenissen verwarren we met elkaar: gezond en zwak, zwak en sterk.

Dat doet natuurlijk meteen denken aan Nietzsche. Het verschil tussen het goede en het slechte en het goede en het kwade. Waarschijnlijk rol je nu met je ogen, maar dit is belangrijk. Volgens onze moraal zijn eigenschappen die de gemeenschap ten goede komen ‘goed’ (empathie, behulpzaamheid), en eigenschappen die de gemeenschap schaden ‘slecht’ (egoïsme, psychopathie). Dat gaat natuurlijk in tegen onze onderliggende intuïtie: ‘Wat goed is voor mij is goed, wat slecht is voor mij is slecht.’

Maar nu heeft onze groep (de kudde, de samenleving) kracht gekoppeld aan psychopathie. Bepaalde menselijke eigenschappen die eerder werden geassocieerd met kracht, zoals testosteron en agressiviteit, zijn nu niet slechts verwerpelijke zonden, maar meteen symptomen van een ziekte. Dat is hetzelfde als zeggen dat messen verwerpelijke zonden zijn, symptomen van een ziekte. Ja, messen kunnen gevaarlijk zijn; hoeveel mensen zijn niet door messen om

het leven gekomen? En toch gebruiken we elke dag messen, in keukens over de hele wereld.

Natuurlijk begrijp ik hoe dit heeft kunnen gebeuren. De nadruk heeft zo lang gelegen op tederheid, op de dialoog. Maar wat gebeurt er dan met de vogels die daadwerkelijk sterk zijn, die daadwerkelijk de wind voor de rest klieven? Kijk naar het Alpingi, hoe dat eraan toe is sinds de markeringsplicht voor parlementsleden is ingevoerd. Nu weet het land zeker dat niemand in het parlement een psychopaat is; we kunnen politici en psychopaten niet meer uit gemak op één hoop gooien. Maar toch stellen de parlementsleden hun vragen op vriendelijke toon. Niemand durft zaken nog bij de naam te noemen, want agressie wordt gezien als geweld.

Zo zit het. De betekenissen van woorden verzwakken en vernauwen, vertakken en verstrengelen. Werktuigen worden moordwapens en tekens van kracht worden tekens van zwakte. Het is elke keer weer een kwestie van context.

Dit gezegd hebbende, zal ik een stap terug doen en mijn excuses aanbieden dat ik gisteren de deur uit stormde. Maar je moet ook weten hoeveel weezin ik voel als ik zo voor het blok word gezet; dat ik het ofwel eens moet zijn met de policors, ofwel een slecht mens ben. Geef me gewoon de ruimte om te ademen, Laïla. Laat me op dingen reflecteren zonder dat ik een 'wolf in schaapskleren' word genoemd. Het is niet eerlijk om ideologische speculaties te laten ontaarden in een persoonlijke aanval. Als we nog eens twintig jaar vriendinnen willen blijven, moeten we met elkaar kunnen discussiëren zonder dat alles richting aanval en verdediging, lont en kruitvat, olie en vuur gaat.

Tea

Vetur is op weg naar haar werk als ze een glimp opvangt van een donkerharige man in de lokale koffietent. Die stijve schouders hebben iets in zich waardoor alles weer in gang gezet wordt. Het lukt haar om de hoek om te lopen, uit zicht van de koffietent, voordat haar benen in brood veranderen en haar armen krachteloos worden. Alles wordt veel te scherp, kleuren schijnen, details worden groot. Zoé piept: *181 hartslagen per minuut*. Ze krijgt hetzelfde overweldigende gevoel als altijd: hij is haar aan het volgen, hij weet waar ze werkt, hij is weer begonnen, ze moet zich verbergen. Er loopt iemand op haar af die vraagt of het gaat, maar de stem bereikt haar pas veel later, of waarschijnlijk is het haar hoofd dat de betekenis van die woorden pas veel later verwerkt, en ze zegt Ja, dat alles prima gaat, dat ze ongesteld is, ze vraagt Zoé niet af te gaan, ze wil in geen geval dat die sirenes beginnen te loeien, zoals laatst, ze puft uit, ademt in, puft uit: Hij kan hier niet binnenkomen. Hij kan deze buurt niet binnenkomen. Hij kan dat niet zijn geweest. En als ze erover nadenkt leek hij helemaal niet op Daníel, deze man had kort haar en droeg een net jasje, zoals iemand die in deze buurt hoort, die deze buurt binnen mag komen.

Ze staat voorovergebogen met haar handen op haar knieën. Langzaam komt ze weer overeind en loopt voorzichtig richting school, zo snel als het gaat. Ze loopt direct naar haar lokaal en probeert zichzelf te kalmeren. Wanneer de eerste leerling bin-

nenkomt trilt ze al niet meer. 's Middags is ze het alweer bijna vergeten.

Aan het einde van de schooldag komt de vertegenwoordiger van de IJslandse Vereniging van Psychologen langs om aan de leraren uit te leggen hoe je de kinderen kunt voorbereiden. Uit ervaring is gebleken dat je de test het beste wat kunt relativëren, zegt hij. Uit te stralen dat het geen big deal is. Anders gaan de kinderen zich zorgen maken, dan maken ze het groter dan het is.

'Maar hoe moeten we het dan presenteren? Als een leuke verrassing?' zegt Húnbogi, en hij vouwt zijn handpalmen open, wat, denkt Vetur bij zichzelf, het dichtst komt bij je armen in verontwaardiging opheffen zonder je armen in verontwaardiging op te heffen.

De vertegenwoordiger houdt zijn hoofd schuin en denkt na.

'Nee,' zegt hij rustig. 'Niet als een verrassing. Maar naarmate het referendum dichterbij komt, krijgen we te maken met steeds meer kinderen die van faalangst de slaap niet kunnen vatten. Thuis proberen hun ouders zich misschien zelf een mening te vormen over de markeringsplicht, en ze beseffen niet dat hun kinderen als een spons naast hen zitten, en al die spanning en onzekerheid vanwege de geringe informatie in zich opzuigen. Daarom vinden we het belangrijk om te spreken van een *evaluatie van inlevingsvermogen* als het gaat om personen onder de achttien, en niet over een empathietest. Wat voor taal we gebruiken is belangrijk. We willen niet dat kinderen het gevoel krijgen dat ze kunnen zakken. We gaan niemand markeren.'

De vertegenwoordiger, Ólafur Tandri, is waarschijnlijk net iets ouder dan zichzelf, tussen de dertig en de veertig. Hij is vaak in het nieuws als vertegenwoordiger van PSYCHE. De directeur had specifiek om hem gevraagd. Ze begrijpt waarom hij zo succesvol is in zijn vakgebied. Hij heeft iets bescheiden, iets scherp-

zinnigs. Als hij een huis was geweest, dan was hij op een solide fundament gebouwd. Niet op zand, zoals de rest van hen.

‘We hopen dat we met deze maatregelen gevoelens van angst, neerslachtigheid, schaamte en zelfs pesten kunnen voorkomen. Jullie weten ongetwijfeld beter dan wie ook dat dit een kwetsbare leeftijd is, de leeftijd waarop de kinderen worden meeslept in kuddegedrag, wanneer de meesten erbij willen horen. Ze zullen de uitslag van de beoordeling nooit te zien krijgen. Wij hebben rechtstreeks contact met de mentoren, mocht dat nodig zijn. En bovendien komen er op gemarkeerde scholen maar heel zelden gevallen voor. Bij dat soort kinderen zijn de problemen al van verre te zien; die zijn verwaarloosd of getraumatiseerd.’

‘Pardon, sorry,’ zegt iemand achter in de zaal en Vetur ziet dat het een van de moeders uit de ouderraad is. ‘Krijgen wij ouders dus niet te horen welke kinderen slagen en welke zakken?’

‘Dat is aan de directie,’ zegt de vertegenwoordiger. ‘Maar zo- iets moet voorzichtig gebeuren. Als een kind onder de norm scoort, moet het met extra zorg worden behandeld. Het zou niet onredelijk zijn om de andere ouders dan op de hoogte te stellen. Er is natuurlijk een heel dorp voor nodig om een kind op te voeden, enzovoorts. Maar dan loop je wel het gevaar dat ouders hun kind onbewust weghouden bij het zwakke individu, en dat gaat lijnrecht tegen het doel van de empathietest in. Antisociaal gedrag moet worden beantwoord met sociale integratie. Als de test zou leiden tot isolatie, belandt het kind van de regen in de drup.’

‘Dat zou in deze buurt nooit gebeuren,’ antwoordt de moeder.

‘Dat hopen we van niet,’ zegt Ólafur Tandri.

‘Wat gebeurt er als een kind onder de norm scoort?’

‘Als de beoordelaars redenen zien om in te grijpen, zullen ze contact opnemen met de directeur en de mentor, die samen met de ouders een gepaste oplossing zullen zoeken.’

Vetur haast zich voor haar collega's uit naar buiten. Bij de ingang staan een paar leerlingen uit de bovenbouw. Twee van hen leunen tegen de muur en eten een appel, dat is nu de trend bij kinderen van deze leeftijd, om redenen die ze niet begrijpt. Ze steekt het schoolplein schuin over en loopt langs het door plexiglas omheinde voetbalveldje. Ze loopt snel. Nadat iemand had geopperd naar 104,5 te gaan – het koffietentje waar ze die ochtend Daniël gezien dacht te hebben – had ze gezegd dat ze naar het theater ging. Waarom? Waarom doet ze zichzelf zoiets aan? Toen iemand had gevraagd naar welke voorstelling, antwoordde ze dat ze het niet wist, dat haar moeder haar als verrassing ergens mee naartoe zou nemen. Leugens zijn voer voor angst. Nu moet ze niet vergeten te kijken welke voorstellingen er vanavond zijn, zodat ze maandag een antwoord klaar heeft op de vragen.

Ze heeft gewoon geen zin in die gesprekken na zo'n bijeenkomst. Geen zin om haar collega's het eens te horen zijn over de grote lijnen, maar oneens over de details, geen zin om zwijgend te luisteren naar de argumenten die ze al honderdduizend keer heeft gehoord en dan naar de tegenargumenten die ze al honderdduizend keer heeft gehoord, geen zin om te twijfelen of ze iets of niets tegen Húnbogi zal zeggen, en dan toch iets tegen Húnbogi te zeggen. En ze heeft geen zin verliefd op hem te zijn, maar ze is het toch, omdat hij lief is, maar zich daar op een fatale manier zowel bewust van is als helemaal niet bewust van is, en als ze op abstract niveau over hem nadenkt wil ze helemaal niet dealen met zo'n spekkoeke van veiligheid en onveiligheid. Maar op abstract niveau over iemand nadenken is natuurlijk iets heel anders dan het fysieke beven dat zich ongevraagd aandient, en de fysieke aantrekkingskracht die zich ongevraagd aandient, en het zelfbewustzijn en de onhandigheid en de grapjes die de plank misslaan.

Door de straat klinkt het gehuil van een kind. Vanuit de ap-

partementen boven haar hoort Vetur een keukenkraan lopen, het gekletter van borden, ze ruikt de geur van lekker eten. De stoep is naakt – hier zijn geen onkruid of scheuren in het asfalt, de bomen zijn nog dunne twijgjes. De oostkant van de wijk, die het dichtst bij de oude Sundahaven ligt, is nog in aanbouw, en overdag dringt het lawaai van de machines door het raam in de lerarenkamer. Maar de westkant is min of meer af; statige witte straten in klassiek continentale stijl, gebouwen als kaarsrechte tanden. Het is de enige gemarkeerde wijk in het centrum. Met de andere gemarkeerde wijken zijn ze ongeveer even ver gevorderd, eentje ligt ten noorden van het Haframeer en een andere in het zuiden, in Straumsvík.

Als haar contract volgend semester verlengd wordt moet ze haar huis aan de Kleppsvegur maar in de verkoop zetten en hier iets kopen. Dat is de enige oplossing.

Al snel verschijnt de 10 meter hoge glazen muur, half spiegelend, half doorzichtig, die zich om de buurt slingert als een draak om het goud. Aan het eind van de straat, bij de Sæbraut, wordt de muur hoger en gaat over in een gebogen hek, langs de Laugarnesvegur. Het is een van de twee hekken, het andere ligt noordelijker, tegenover de Dalbraut. Toen Vetur een tiener was stonden hier grote pakhuizen, maar toen die in verval raakten werd besloten het land op te hogen, en werd de hele stad van de zee afgesneden door datzelfde plexiglas, van de Esja in het noorden omlaag, naar Straumsvík. *De glazen werken* worden ze in de media genoemd, maar de rest heeft het gewoon over de dijk.

Vetur loopt naar de uitgang, de eerste deur glijdt vanzelf opzij wanneer ze hem nadert, en weer terug op zijn plek wanneer ze gepasseerd is. Ze wacht een moment in de hoge vestibule terwijl de camera's haar gezicht in het Register opzoeken, dan glijdt de tweede deur opzij en loopt ze naar buiten.

Angst is een neerwaartse beweging, als zand in een zandloper.

Ze checkt of het Bijzijn veilig aan staat, en natuurlijk staat het aan, het getik van haar hakken klinkt door de straat en verandert van tempo, versnelt. Dat klopt niet met haar zelfbeeld. Ze is achtelozer dan dat, onverstandiger dan dat. Ze is het type dat een spin in de badkuip durft te pletten, het type dat durft te koken met ingrediënten die allang over de houdbaarheidsdatum zijn. Niet het type dat midden op straat een paniekaanval krijgt, of vertrouwt op het veilige gevoel binnen de hekken, dat bang is om over de Sæbraut te lopen en voor ze gaat slapen twee, drie keer checkt of de buitendeur wel veilig op slot zit.

Haar psycholoog zei dat ze geluk heeft gehad. Dat ze uit een hecht gezin komt en een goed sociaal netwerk heeft. Dat ze het trauma daarom vrij snel moet kunnen verwerken. Ze spoorde Vetur aan om het voorval met haar naasten te bespreken, haar familie en vrienden en collega's, want een veelvoorkomend gevolg van een posttraumatische stressstoornis is sociale isolatie. Vetur had haar advies behoorlijk nauwkeurig opgevolgd, behalve ten aanzien van haar nieuwe collega's op de Viðeyskool, want een posttraumatische stressstoornis kan een tijdelijk verlies van empathie veroorzaken, en in deze buurt heeft een mogelijk verlies van empathie invloed op je reputatie en levensonderhoud.

Een paar weken geleden had iemand laat op de avond aan haar deurknop gerammeld. Meteen werd alles opnieuw in gang gezet, de zandloper werd weer omgedraaid, ze zorgde ervoor dat alle lamellen dicht waren en kamde elke vierkante meter van haar appartement uit, om zichzelf ervan te overtuigen dat hij niet binnengekomen was, tuurde keer op keer tussen de brede lamellen door, om zich ervan te verzekeren dat zijn zwarte Mercedes niet buiten stond. Hoewel ze heus wel wist dat het contactverbod en het Spoor voorkwamen dat hij haar dichter dan 200 meter kon naderen. Dan had de politie meteen een melding gekregen.

Is het trappenhuis gemarkeerd? was de eerste vraag van de

politie. Toen ze ontkennend had geantwoord stuurde de politie een auto.

Naar alle waarschijnlijkheid was het een onschuldige inbreker, maar elke keer als ze aan het knarsen van de deurknop denkt, ziet ze in haar verbeelding Daniël aan de andere kant van de deur, met een zwarte winterjas aan en koude, bleke handen. Ze stelt zich voor dat hij haar wil herinneren aan zijn bestaan. Haar wil laten weten dat ze nog niet van hem af is.

Ze bracht de petitie nog maar eens ter sprake bij de voorzitter van de huurdersvereniging, maar die verzuchtte slechts dat de man op de tweede verdieping nog altijd tegen markering van het trappenhuis was. Laatst had die man tegen de voorzitter georakeld dat ze allemaal rustig konden wachten tot hij zijn appartement tussen zes planken zou verlaten. Maar Vetur kan daar niet rustig op wachten; die man is net over de zeventig, hij heeft makkelijk nog tien, vijftien jaar te gaan, zo niet meer. En ook als het trappenhuis gemarkeerd wordt betekent dat natuurlijk nog niet dat de wijk of de straat wordt omheind. Zoiets kost jaren, decennia, als het al gebeurt. Markering van het trappenhuis betekent alleen maar dat ongemarkeerde mensen niet door de gezichtslezer in de voordeur binnengelaten worden. Maar het zou waarschijnlijk wel betekenen dat er minder inbrekers aan haar deurknop kunnen rammelen.

Ze loopt de persoonlijke ruimte van de flat binnen en ze steekt haar sleutel in het slot van de voordeur. Als ze binnen is zet ze het Bijzijn uit. Ze ploft op de bank, vraagt Zoé haar psycholoog te bellen. Er is een wachttijd van twee weken, zegt de kunstmatige intelligentie met zachte stem, haar psycholoog zit deze week met een ziek kind thuis en haar afspraken zijn verzet. Vetur boekt een afspraak voor over twee weken. Als ze heeft opgehangen zucht ze wanhopig, kijkt op sociale media. Haar collega's zitten in 104,5. Heel even krijgt ze zin om naar buiten te rennen en

zich tussen Húnbogi en de andere leraar IJslands te wurmen, om ervoor te zorgen dat ze niet over iets intellectueels IJslandsigs konden praten, wat ervoor kon zorgen dat ze later een intellectueel IJslandsig koppel zouden worden, maar dan beeldt ze zich in hoe het zou zijn om zelf een intellectueel IJslandsig koppel met Húnbogi te vormen, en krimpt ineen bij de gedachte.

Het is onbegonnen werk om vrijblijvend te daten wanneer je tweeëndertig wordt. Die vrijblijvendheid kan alleen maar verpletterd worden onder de onvermijdelijke vragen over kinderen, het huwelijk en politieke standpunten. Maar ze is niet bang voor Húnbogi. Ze vertrouwt hem. Dat is ook een gevolg van de episode met Daníel; angst voor mannen, meteen iets hard in hen zien, en niet alleen angst voor mannen maar ook angst voor een hartaanval en kanker en auto's en vliegtuigen, angst om familieleden en vrienden, angst voor slecht nieuws als haar telefoon gaat, dat iemand een ziekte blijkt te hebben of een ongeluk heeft gehad. Dat komt niet overeen met haar zelfbeeld. Ze is achtelozener dan dat, onverstandiger dan dat.

Ze kijkt om zich heen. Een jaar geleden baadde deze kamer in het zonlicht. Nu wordt het namiddaglicht weggefilterd door de gele lamellen. Vetur voelt een brok in haar keel. Ze sluit haar ogen en rouwt om haar vroegere leven, toen het nog niet voelde alsof iemand haar op de voet volgde, en als ze zich concentreert komt het gevoel terug – vrijheid, eindeloze kinderlijke vrijheid – ze was net gestopt te daten met de mooie vrouw die het had uitgemaakt, en Vetur was opgelucht geweest, ze had vanaf het begin geweten dat het niets zou worden, ze had haar lelijke kanten laten zien, uit strategische overwegingen, zodat de mooie vrouw haar interesse zou verliezen, wat gelukkig ook gebeurde. Toen ze met haar nieuwe baan begon had ze meteen uitgekeken naar een nieuw object. De nieuwe baan was een invalbaan voor één jaar, terwijl de echte maatschappijleerdocent een kind zou gaan

baren en borstvoeding ging geven. Vetur had nog nooit lesgegeven, had geen ervaring met jongeren, niet echt, ze had een jaar lang geprobeerd van de ethiek te leven, maar om van de ethiek te kunnen leven moest je gepromoveerd zijn, zodat je beurzen kon krijgen en onderzoeksprojecten kon doen en ondersteunend onderwijs kon geven, maar ze had geen zin om te promoveren of de academische wereld in te gaan, ze wilde zich nuttig maken. In adviescommissies zitten, artikelen schrijven, opinies geven, een directe invloed uitoefenen op de nieuwe maatschappij. En hoewel ze hier en daar wat projecten had gedaan en haar cv volwassener werd, was ze erg vaak erg blut, dus toen de school de vacature voor een invaldocent had geplaatst klonk dat als de perfecte kans om een jaar lang wat centen te sparen, tijdelijk van het pad af te buigen naar een rustig en comfortabel zijpadje.

Binnen een paar dagen was haar oog op de informaticaleeraar gevallen. Hij was rustig, slank, droeg persoonlijkheidsloze kleding en een warrige baard. Zijn haargrens begon hem net teleur te stellen. Hij had zich niet aan haar voorgesteld, hij was nooit bij vergaderingen of teamuitjes, en meldde zich steevast drie dagen per maand ziek. Zulke jongens kende ze van filosofie, van die nerds van het type stille wateren, diepe gronden. En in die tijd voelde ze zich onbewust aangetrokken tot zulke mannen, tot hun onverdeelde aandacht en oprechte bewondering, de periode nadat de relatie met de mooie vrouw aan de grond was gelopen, zoals altijd, comfortabel en eentonig was geworden, zoals altijd, wanneer de buit binnen was en de roes verdwenen, wanneer de fantasie die om een nieuw persoon heen hing tot aan de wortels weg was geknaagd.

Er was niet veel voor nodig, een paar blikken om hem in de war te brengen, hier en daar wat vragen, verdeeld over een paar weken, zodat ze hem aan de praat kreeg, enkele gesprekjes bij de koffieautomaat om na het werk wat met hem te kunnen drinken.

Hij had donkere ogen, was goed ingevoerd in politiek, films en muziek. Hij had de gewoonte kort en verlegen te lachen, iets wat meer dan een glimlach was maar minder dan een lach, en wanneer hij dat deed verschenen er mooie rimpeltjes bij zijn ogen en mondhoeken. Toen ze naar bed gingen, bij haar thuis, was hij heel passief en onzeker, ze moest hem kussen, hem mee leiden naar de slaapkamer, hem uitkleden, zichzelf uitkleden, condooms zoeken, vragen Hoe wil je het, en 's morgens zag ze waar ze op had gehoopt. Ze keek naar een man die niet geloofde wat er was gebeurd, zijn eigen ogen niet geloofde, en dat riep een bijzonder soort euforie op, die ze al lang, lang niet had gevoeld.